

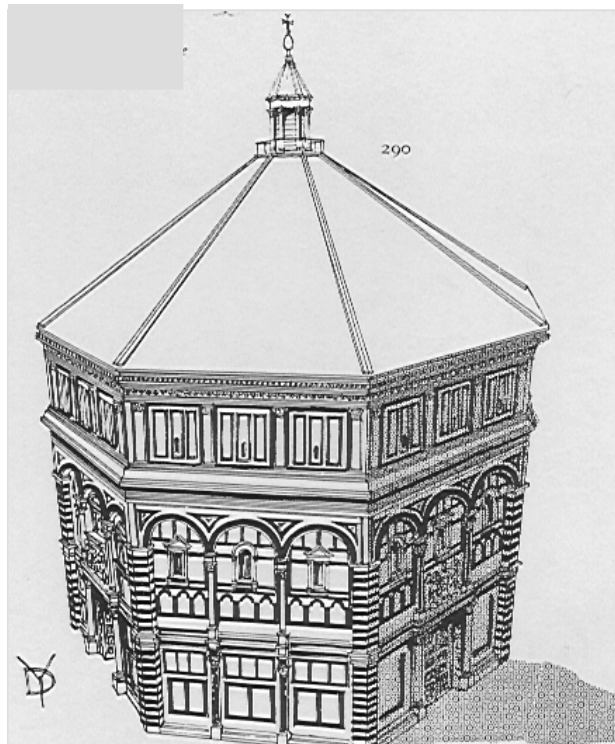
FIRENZE

PIAZZA DEL DUOMO

Samen met de aangrenzende Piazza S. Giovanni en de indrukwekkende marmeren monumenten die erop staan is dit het religieuze centrum van Firenze. Hoewel deze zone tot in de 11de E. nog buiten de

muren lag, heeft de forse ontwikkeling van de 12de tot de 15de E. ervoor gezorgd dat ze, binnen de nieuwe verdedigingswal, ook letterlijk centraal kwam te liggen.

BAPTISTERIUM OF DOOPKAPEL

Dit is het oudste bouwwerk van de stad. Zo goed als zeker dateert de constructie van vóór het jaar 1000. In 1059 werd ze opnieuw ingewijd, nadat ze vrij grondig herbouwd was (o.a. de bovenverdieping en het piramidevormige dak werden toen toegevoegd).

De buitenbekleding in wit en groen marmer is in een sobere Romaanse stijl opgetrokken, maar herinnert door haar geometrische motieven aan de klassieke Romeinse traditie (zie ook de S. Miniato al Monte).

Vanaf de 14de E. werden de oorspronkelijk houten deuren vervangen door bronzen exemplaren, die tot de belangrijkste laat-gotische en vroeg-renaissance sculptuur van Firenze behoren.

De **Zuid-Poort** (richting via dei Calzaiuoli/Piazza della Signoria) is de oudste. Ze is door A. Pisano in 1330 gegoten en stelt scènes voor uit het leven van Sint Jan-de-Doper (in 20 panelen) en een aantal deugden (de overige 8). Het is de perfectie van de

laat-gotische beeldhouwkunst. De scènes, die gevat zijn in een Gotische vierpas, missen dan wel een preciese ruimtelijke "plaatsing", ze hebben toch een nieuw evenwicht gevonden tussen de Gotische lijnvoering en de plastische zin van de Toscaanse beeldhouwkunst.

De bronzen fries die, met veel zin voor realisme, de deuren a.h.w. "inlijst", is in de 2de helft van de 15de E. gemaakt door Vittorio Ghiberti (de zoon van ...). De bronzen beelden van Sint Jan, zijn beul en Salome, boven, zijn 16de-eeuws (V. Danti).

De **Noord-Poort** (richting via de' Martelli/Via Cavour) stelt scènes voor uit het Nieuwe Testament (in 20 panelen) en de 4 kerkvaders (in de 4 overige 8). Lorenzo Ghiberti had met dit project de beroemde wedstrijd gewonnen die in 1401 hiervoor was uitgeschreven, en waaraan ook Brunelleschi en della Quercia hadden deelgenomen. Hij moest, zo luidde de opdracht, de poort van Pisano niet overtreffen (dat was onmogelijk, dacht men), maar evenaren. Hij heeft

de formele indeling, met de Gotische vierpas van Pisano, bewaard. Maar, o.a. in een beter gebruik van het perspectief en een groter realisme in de fysionomie van de figuren, heeft hij tegelijk laten aanvoelen dat de Renaissance "in de maak" was.

De "Prediking van Sint Jan", boven het portaal, is 16de -eeuws.

De **Oost-Poort** (richting Dom), door Michelangelo de **Paradijspoort** genoemd, stelt scènes uit het Oude Testament voor. Ze is tegenwoordig vervangen door een copie (origineel: Museo dell' Opera del Duomo). Na zijn prestatie bij de vorige poort moest Ghiberti hiervoor geen "examen" meer

De taferelen zijn als volgt gerangschikt:

1. Scènes van Adam en Eva
3. Zondvloed – Dronkenschap van Noë
5. Ezaü - Isaak zegent Jacob
7. Mozes ontvangt de wettafelen
9. Scènes van Saul en David

In 24 nissen, op de lijst van de deuren, staan de beeldjes van profeten, sibyllen en andere bijbelse figuren, afgewisseld met 24 "tondi" met hoofden, o.a. van zichzelf (4de van boven, links) en zijn medewerkers. Rondom loopt er nog, in de zuiverste klassieke traditie, een decoratieve band met bladeren, fruit, bloemen en kleine diertjes.

Boven de deur: Jezus en Sint Jan-de-Doper, een marmersculptuur van A. Sansovino (1502)

Het **interieur** heeft een diameter van bijna 26 m. Heelwat bouw materiaal is gerecupereerd van gebouwen uit de Romeinse tijd, zoals de grote monolitische zuilen rondom, of roept met zijn geometrische versiering andere bouwwerken uit die tijd op, zoals de S. Miniato al Monte. De koepel rust

DE DOM OF S. MARIA DEL FIORE

Op de plaats van de Romaanse basilica ter ere van de H. Riparata begon Arnolfo di Cambio in 1296 aan wat de op 3 na grootste kerk van de christenheid zou worden. De politieke en economische successen samen met de demografische "boom" hadden de stad uit haar voegen doen groeien en maakten een meer prestigieuze katedraal noodzakelijk.

Pas in 1468 zou Verrochio de lantaarn op de koepel afwerken. Er was in die tussentijd veel veranderd. Wat als een gotische katedraal begonnen was, zou beëindigd worden met één van de meesterwerken van de vroeg-renaissance: de koepel van Brunelleschi. Maar ook toen was het werk niet af: de voorgevel is pas in de late 19de E., naar een plan van de Fabris ervoor geplaatst. Het oorspronkelijke project van Arnolfo, dat tot op halve hoogte was

afleggen, en kreeg hij de opdracht in 1425. In een sfeer waarin de autonomie van de kunstenaar steeds groter werd, kon hij het zich zelfs veroorloven om de oorspronkelijke opdracht van 24 panelen te veranderen in de huidige 10. Niet meer gehinderd door de Gotische kroonlijst "barst" de Renaissance a.h.w. open: de lichamen zijn natuurlijk "geplaatst" in de ruimte, die zowel de natuur als de architectuur bevat, de (klassiek geïnspireerde) gebouwen verraden een gevorderde kennis van het lijnperspectief, en, vooral, onder de soepele val van de gewaden zijn de lichamen als een tastbare, levende werkelijkheid aanwezig.

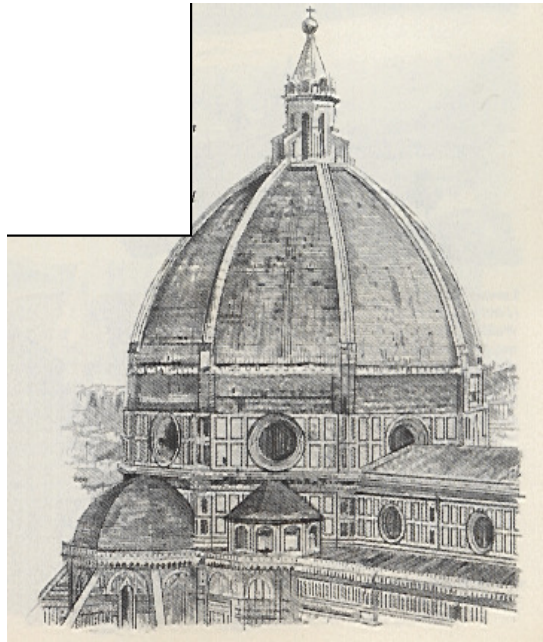
2. Kaïn en Abel
4. Abraham - Het offer van Isaak
6. Jozef en Benjamin
8. Josué - Inname van Jericho
10. Salomon en de koningin van Saba

op een galerij die als matroneum fungeerde: van hier konden de vrouwen de diensten volgen. Ook in de vloer met marmerinleg - met zijn geometrische en fantastische motieven en de tekens van de dierenriem - doet denken aan de S. Miniato. Maar de meest opvallende versiering zijn de **mozaïeken** in de absis en, vooral, de koepel. Zij dateren uit de 13de E. en zijn Byzantijns van inspiratie. O.a. Cimabue heeft hier nog aan meegewerkt. Centraal in de voorstelling staat Christus als rechter bij het Laatste Oordeel, waarrond zich in 4 banden de hele geschiedenis van de testamenten ontrolt.

Let tenslotte bij het buitengaan op het grafmonument van de tegenpaus Johannes XXIII (+ 1419), rechts van het altaar, van de hand van Donatello en Michelozzo.

uitgevoerd, is in de 16de E. afgebroken, en van de vervangingsplannen was toen niets gekomen.

Ook de naam was veranderd: de "signoria", het stadsbestuur van Firenze, wilde de naam van Maria verbinden met het symbool van de stad: de lelie. Hieruit alleen al blijkt dat de band van het (burgerlijke) bestuur met de kerk zeer intens was. Deze enorme ruimte (30.000 mensen kunnen er in!) was dan ook meer dan een gebedshuis: het was ook de plaats waar de burgers zich konden verzamelen. Al wat naam heeft in de Florentijnse kunstgeschiedenis heeft op de een of andere manier eraan meegewerkt. En ook al is er bij de opeen-volgende restauraties heel wat verdwenen ("weggerationaliseerd"), toch blijft deze kerk één van de meest eerbiedwaardige gebedshuizen van het schiereiland.

Heel de **buitenzijde** is in witte, groene en roze marmer, en maakt een overweldigende indruk. De gotische ramen (met glasramen naar cartons van Ghiberti: de grootste collectie in zijn soort in Italië) leren ons de tijd waarin de eigenlijke bouw van de kerk plaats vond: de 14de E. De Noordelijke zijdeur (ter hoogte van de Via Ricasoli), de zgn. "Porta della Mandorla", is uitgevoerd met een rijke versiering. Helemaal bovenaan, in een gotische "amadelvorm" (vandaar de naam) is een hoogrelief met een Maria Hemelvaart geplaatst, het laatste werk van Nanni di Banco (ca 1420). De profeet op de rechterspits zou van Donatello zijn, en het mozaïek in de lunet, een Maria Boodschap, is van Ghirlandaio.

Het mooiste zicht op de monumentale absispartij, bekroond door de 107 m. hoge **koepel**, heb je van op de hoek van de Via del Proconsolo en de Via del Oriuolo. Brunelleschi begon met de bouw ervan in 1420, in de architectuur a.h.w. het begin van de renaissance. Nu was een koepel niets nieuws in Italië: het was de droom van elke architect. Maar het was wel van de oudheid geleden (het Pantheon in Rome) dat er nog één van die omvang (een

doormeter van 42 m., en dan nog hoog boven de begane grond) was gebouwd. Het was een grandioze technische prestatie: een zelfdragende structuur van een ronde binnen- en een achthoekige (overeenkomstig het grondplan) buitenkoepel, die langs de geprofileerde ribben sierlijk omhoog stijgt. Velen hadden dit niet voor mogelijk gehouden.

Het **interieur** is een combinatie van een plan langs een lengte-as en een centraalbouw met koepel. De enorme ruimte (153 m. lang en 38 m - in het schip -, en 90 m. -in de transept -, breed) doet erg sober aan, om niet te zeggen kaal en leeg. Tenminste als we onze Noordelijke Gotiek als

vergelijkingspunt nemen. Ter illustratie: in de kathedraal van Amiens, die nochtans aanzienlijk kleiner is, staan het dubbel aantal zuilen! De rationele, klassieke!, indeling van de ruimte is in Firenze (zelfs in een gotische kerk) nooit afwezig. Vooraan rechts is er een buste van Brunelleschi van de hand van zijn leerling en adoptiefzoon Cavalcanti, bij de plaats waar men zijn graf heeft teruggevonden.

Tussen de 1ste en 2de pilaar kan je langs een trap naar de zgn. "Crypte van de S. Reparata". Dit is geen crypte in de zin van "benedenkerk", maar het nogal ingewikkelde resultaat van de opgravingen die in de loop van de jaren '60 en '70 zijn gehouden. Er staat een maquette die de onderscheiden fasen moet helpen verduidelijken.

Onder de enorme **koepel** deint de kruising zodanig uit dat je het driebeukige plan van het schip niet meer herkent. Het is één grote ruimte geworden, die in de "armen" in telkens 5 kapellen uitmondt. Links en rechts van de "absis" zijn beide sacrestieën. Het was boven deze toegangsdeuren dat zich de beroemde balkons voor de zangers (nu in het Museo dell' Opera del Duomo) van Luca della Robbia en Donatello bevonden. Vooral de zgn. "Sacrestie van de Missen" (links) is boeiend. Niet enkel voor de geglazuurde terracotta-lunet (de Verrijzenis) van Luca della Robbia: boven de andere sacrestie is er ook één van dezelfde auteur (de Hemelvaart). Maar vooral voor de bronzen deur, steeds van dezelfde auteur, nu in samenwerking met Michelozzo (Madonna met kind, Sint Jan-de-Doper, de evangelisten, kerkleraren) en het schitterende houtinlegwerk in de grote houten kasten langs de muren: een prachtig voorbeeld van de samenwerking tussen de grootste kunstenaars (als Brunelleschi) en verfijnde houtbewerkers (als de gebroeders da Maiano).

De restauratie van de enorme fresco's in de koepel is pas einde 1995 beëindigd. Over 4 banden, bekroond door een 5de met profeten, hebben G.

Vasari en F. Zuccari in de 2de helft van de 16de E. op een spectaculaire manier het **Laatste Oordeel** afgebeeld.

We vragen tenslotte nog uw aandacht voor enkele merkwaardige fresco's in de linker **zijbeuk**. Als je terug naar de voorgevel wandelt kom je er achtereenvolgens voorstellingen tegen van "Dante en zijn werelden" (Michelino, 1465: hier werden in opdracht van de republiek lezingen gehouden uit de

"Divina Comedia"), "Ruiter-monument van John Hawkwood" (in 1436 afgewerkt door Paolo Uccello, opgedragen aan een Engelse huurling die jarenlang het leger van de Florentijnen heeft aangevoerd) en "Ruiter-monument voor Niccolò da Tolentino" (A. del Castagno, 1455: ook deze ijzervreter stond geruime tijd aan het hoofd van de milities van Firenze). We zegden het hoger al: deze kerk is méér dan een gebedshuis!

DE KLOKKENTOREN OF CAMPANILE

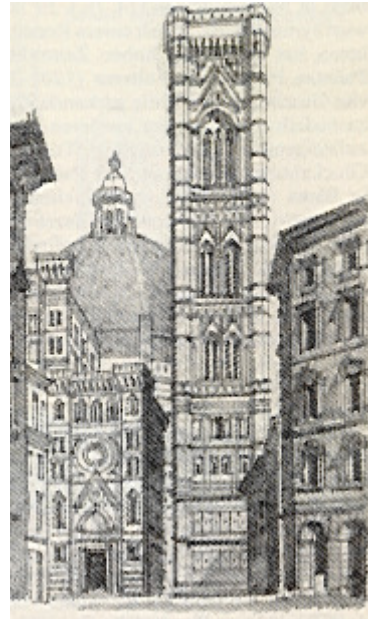
De elegante en slanke klokkentoren (85 m. hoog en met een basis van 14,5 m.) staat, zoals zo vaak in Italië, los van de kerk: de verbindingsbrug met de kerk is al in de 15de E. afgebroken (ter hoogte van de 1ste kroonlijst zie je de sporen nog van 2 kleine deuren).

Tussen 1334 en 1359 hebben achtereenvolgens Giotto, A. Pisano en F. Talenti de leiding van de werken gehad. Zij hebben zich in het gebruik van de marmersoorten laten inspireren door wat Arnolfo di Cambio voor de kathedraal gepland had. Naar boven toe worden de raamopeningen steeds groter, zodat hij a.h.w. openbloeit naar boven.

Het **beeldhouwwerk** (op enkele uitzonderingen na, het werk van A. Pisano; de originelen zijn ondergebracht in het Museo dell'Opera del Duomo) is meer dan zo maar een versiering: ze maakten deel uit van het gebouw zelf en hadden een weldoordacht programma: de universele wereldorde en het verhaal van de Verlossing.

Op de zeshoekige platen van het benedenregister zijn de activiteiten van de mens voorgesteld.

Op de 1ste verdieping, tegen een achtergrond van blauw glazuur, zijn er de symbolische voorstellingen van de Planeten (zij bepalen het leven van de mens), de Deugden (zij zorgen voor discipline in zijn gedrag), de Vrije Kunsten (zij vormen zijn

geest) en tenslotte de Sacramenten (zij heiligen zijn bestaan).

De beelden in de nissen daarboven stellen Patriarchen, Koningen, Profeten en Sibyllen voor.